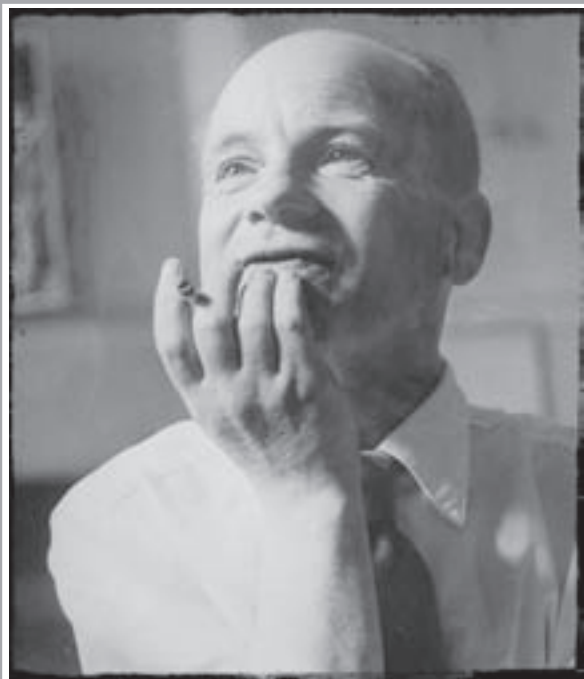

Kabdebó Tamás

Rákóczi Írországbán

I.

Festő a smaragd szigeten

Basil Iván Rákóczi (1908-1979) neve és munkássága ismeretlen Magyarországon, még a szakértők körében is. Származásáról Írországbán (ahol 1939-1946 között működött) annyit tudunk, amennyit a festő önmaga közölt. Édesapja magyar muzikus volt, Iván keresztnévvel, édesanyja a corki születésű Charlotte May Dubbey, Augustus John angol festőművész egyik modellje volt.¹ Basil Londonban született, de magyar származására büszke volt (Brian Boydell közlése), életét Angliában, Írországbán, Franciaországban élte le. Ma elsősorban az Ír szigeten, Dublinban és Belfastban tartják számon, de Londonban és Párizsban megjelent és megjelenik egy-egy képe árveréseken. Festményeinek egy hányada ismertebb galériákban és magángyűjteményekben honol, részben az Ír Köztársaságban, részben Észak-Írországbán, míg más képei – privát kollektiókból – szinte havonta kerülnek árverésre, pl. a dublini *Adams* vagy *de Veres* csarnokban, illetve Corkban is.

Basil Rákóczi már gyermekként festegetett. A mesterséget részben a Brighton School Art-ban, részben a párizsi Académie de la Grande Chaumiére-ben tanulta, és később Ossip Zadkinek (1890-1967) stúdiójában fejlesztette tovább. 2 Brightonban édesanyja második házasságot kötött Reverend Harold Beaumonttal.

Az 1920-as évek végén Rákóczi, mint lakberendező dolgozott, majd átváltott a festészetre, és érdeklődni kezdett a filozófia iránt is.

1930-ban megnősült, Natasha Mathert vette feleségül, de pár éven belül elvált. Anthony nevű fiát ő nevelte. Anthony is festőművész lett, képeit az ötvenes években Dublinban állították ki. Barátai Basil Rákóczi „Benny”-ként becézték.

Basil 1935-ben alapította meg a *Society for Creative Psychology*³ intézményét, mely kezdetben Londonban a Fitzroy Square 8-ban működött. Itt ismerkedett meg egy másik festővel, az angol Kenneth Hall-lal⁴, akivel szoros barátságot kötött.

Fia, Bara Boydell muzikológus biztatására beszéltem Brian Boydellel. A zeneszerző és festő Brian Boydell kedvvel mesélt a 40-es évek *White Stag* csoportjáról és annak vezető egyéniségéről, e sorok írójának, Basil Rákócziról. Mondanivalóját summázva elmondható, hogy Rákóczi barátságos, széles mosolyú, jókötésű férfi volt, akit gyakran lehetett legjobb barátjával, Kenneth Hall-lal együtt látni. Egyesek kettejükét Zoro és Huru-nak nevezték, mert az alacsony Rákóczi mellett kítűnt Hall⁵ hórihorgas magassága. Képeik akkoriban olcsón, de jól keltek el, bejáratosak voltak a dublini „úri társaságba”. Rákóczi szinte minden divatos stílust kipróbált és sokféle médiumot használt, a ceruzarajztól a vízfestéken keresztül az olajig és kevert médiumokat is, pl. tust a vízfestéken. Boydell véleményével ellentétben Brian Arnold megállapítása szerint Kenneth Hall volt a csoport legmarkánsabb egyénisége. A *White Stag* mindenképpen a 40-es évek ír avantgarde-jának számított.⁶

A negyvenes években a könnyen barátkozó Rákóczi megismerkedett Jack Yeats-szel, Írhon ünnepe festőjével, Elizabeth Bowennel, Írország mindenkori legjobb írónőjével és bejáratos volt az irodalmi körökbe is.

Rákóczi és Hall együtt járták be Spanyolország és Franciaország egyes vidékeit és közösen fejlesztették ki a *szubjektív festészet*nek nevezett ábrázolási módszert, mely részben (és főleg szerintük) pszichoanalitikai kísérleteken alapult. A *szubjektív festészet* művelői és *White Stag* gyűjtőnévvel jelölték meg magukat.

A harmincas évek közepéig Rákóczi a Basil Beaumont nevet használta, *Iona from Sligmeach* c. festménye ezt az aláírást viselte. A késő harmincas

Basil Rákóczi:
Boy with Fish
-1956

években festményeit már R. rövidítéssel vagy Rákóczi-ként írta alá. Ekkoriban Lucy Wertheim képereskedő szalonjában állított ki képeket.⁷ A Beaumont névről tudjuk, hogy ez mostoha apjának családi neve volt, de a Rákóczi felvett név is lehetett, Brian Kennedy szerint.

A háború közeledtével a két barát, Rákóczi és Hall, áttette székhelyét Írországra. Dublinba 1939-ben érkeztek, majd némi körutazást követően Mayo megyében, egy bérelt parasztházban telepedtek le, melynek jó kilátása volt Killary Harbourra. Rákóczi többször járt az ősi településű Aran szigeteken, ennek tanújele a *Curragh crossing to Aran* c. akvarell, papíron, (Curragh = régi típusú ír halászcsonak), mely a White Stag Group dublini kiállításán szerepelt.

Rákóczi és Hall 1940 márciusában visszatértek Dublinba, ahova átplántálták a *Society for Creative Psychologyt*, illetve magát a *White Stag* csoportot, mely támogató tagokként magába foglalta Eric Hone-t, Mainie Jellett-et és Patrick Schott-ot, Endre Rozsdát⁸, valamint Brian Boydell zeneszerzőt és festőt. Fire Art club 1942-es kiállításán Rákóczi a *Kelp Gatherers* c. festménnyel szerepelt. (kelp = tengeri hínár)

Az 1940-es évek elején Rákóczi különböző típusú képeket festett: egyrészt jól beazonosítható ír tájképeket – ezeket a helybeliek kedvezően fogadták –, másrészt a kubizmus, illetve az absztrakt felé hajló szubjektív (pszichoanalízisen alapuló) képeket, melyek Miró vagy Picasso hatását mutatják, és akkor kevésbé találtak maradandó tetszésre. 1940-1943 között a White Stag csoport tízszer állított ki képeket – Rákóczit beleértve – a Dublin Lower Baggott Street 6. alatt, melyet akkor elneveztek *White Stag Galériának*.⁹ (Ennek ma már nyoma sincsen, a házban irodák vannak. A negyvenes években Rákóczi és Hall is ott lakott.)

1941-ben Rákóczi előadást tartott a dublini Fitzwilliam Street 60. alatt, mely a *Water Colour Society of Ireland* kiállítását kísérte. Ezt követően a tíz év során harmincnégy festményét állították ki. Ezek között volt négy életkép is, *The Newspaper Boy* lévén a legnevezetesebb.

1941-ben az *United Society of Artist* meghívására Rákóczi Londonban állított ki, majd 1942-ben Dublinban. Az itteni szülő kiállítás képei között szerepeltek az Írországból újításnak számító vízfesték

alpra kerülő ceruzarajzok. Ilyen eljárással készült például a *Royal Hibernian Academy*-ben 1942-ben kiállított kép, a *Digging Potatoes* (Krumpliszedés) c. festmény.

A csoport egyik tagja, Hebrard Ingouville-Williams¹⁰ 1944-ben Connemera-ban tanulmányt írt a „szubjektív művészet”-ről, melyben Rákóczi, Hall és Patrick Scott szerepelt. Ebben Rákóczi idézi: „a tudatalatti vezeti ezeket a műveket, melyeket *festői meditációknak* is hívhatunk”¹¹. A tanulmányban Rákóczi illusztrációi közül kiemelkedő az *Eye Alone* (*Csak a szem és az Én egyedül*) című két kép. Dr. Ingouville-Williams pszichiáter volt, aki anyagilag is segítette a White Stag csoportot. 1945-ben halt meg. Könyvméretű tanulmánya életének utolsó évében, *Three Painters* (London, 1945) címmel jelent meg Basil Rákócziról, Kenneth Hallról és Patrick Scotttól írt, kizárólag e három festő szürrealista képeiről. Művét nyomtatásban már nem láthatta. A könyv megjelenése előtt meghalt.

A White Stag 1944-es kiállításáról a kor egyik legnevezetesebb kritikusa, Cyrill Connolly elismeréssel írt a befolyásos londoni *Horizont* hasábjain. Connolly kiemelte a *Child Flying* c. képet, mely ma Belfastban látható. Az ábrázolásban szürrealizmus elemei keverednek a szubjektívizmussal.

Rákóczi 1940-es években vezetett¹² naplójából kitűnik, hogy bár Írország sikeresen kimaradt a háborúból, a kétoldali fenyegetettség ideges tüneteket hozott a festők életébe. Ez is közrejátszott abban, hogy Rákóczi gyakran tartózkodott a Dublinnál nyugodtabb levegőjű nyugat-írországi Aran szigeteken.

1945-ben, részben a szubjektív művészet 1944-es kiállítása kapcsán a *Dublin Magazin* (korának legjelesebb írodalmi orgánuma) ezt írta Rákócziról: „Munkáinak primitív arculata annak köszönhető, hogy formalista módon ábrázolja az embert, például egysíkú profilban... Sikeresebb akkor, amikor a formalizmus hiányzik műveiből, mint például a *Grave Stone, Kílcanyból*”. (Kílcany sírkövei)¹³ Bár Rákóczi 1946-ban visszatért Londonba, majd később Párizsban telepedett le, Írországban továbbra is kiállította képeit. 1944 és 1960 között huszonhat festményét állították ki az *Irish Exhibition of Living Art* képei között. Rákóczi talán csak ideiglenesen maradt volna Angliában, ha be nem következik 1946 nyarán legjobb barátjának halála. Kenneth Hall öngyilkos lett.

Ebben az esztendőben megtalálhatjuk Rákóczi festményeit a londoni *Swan Court 97* kiállításon, Chelsea-be, 1952-ben és 1953-ban az *Archer Gallery*-ben ugyancsak Londonban. Itt került bemutatásra az *Owl* (Bagoly), valamint a *Cock in Town* (Kakas a városban), a *Flying cock* és a *Proud Rooster* (Büszke kakas) c. festmény. Az utóbbi kép a dublini de Veres Galéria 2008 januári árverésén 3000 euróért kelt el. 1953 októberében a *Dublin Painters' Gallery*¹⁴ szóló kiállításon mutatta be Rákóczi olaj és guash festményeit és akvarelljeit.

A *Dublin Magazin* ismertetések kiemelte a festő olaj képeit, ezek közül a *Beasts of the Forest*-et (Az erdő vadjai). „Groteszk és mégis antropomorf” formájával, tartalmával a képet kitűnőnek tartotta. Rákóczi a *Fiestas and Fantasies* kiállításon 1954-ben (London, Molton Gallery) szerepelt képeivel.

1970-ben Basil Rákóczi albumot publikált Párizsban *The Caged and the Free* címmel (A bebörtönzött és a szabad), mely mindössze 50 példányban jelent meg, példányonként hét litográfiával. (Tudomásom szerint csak a londoni British Libraryben és S. B. Kennedy birtokában van belőle példány.) Ez voltaképpen rajzos könyv.

Rákóczi rajzainak egy gyűjteménye Ausztráliában, a Queensland Art Galleryben található. (Lucy Wertheim ajándéka) 1971-1972-ben Rákóczi Bretagne-ban dolgozott, akkor alkotott képeiből jutott néhány Franciaországba, Hollandiába és Monacoba is. Néhány könyvet is illusztrált, melyek Párizsban jelentek meg *White Stag Press* impresszummal. Az észak-ír Ulster Múzeumban kép képe található, a *Chez les Sinclair* és a *Nature Morte au Telephone*. A dublini Irish Museum of Modern Art-ban ugyancsak két festménnyel szerepel, a *Child* és a *Child Flying*, melyek elsőként az 1944-es kiállításon szerepeltek. Az ötvenesektől a hetvenes évekig Rákóczi többször visszatért Írországba, részint kiállításai révén vagy azért, hogy ismét az Aran

Basil Rákóczi:
Femme aux Fleur
-1951

szigetekre látogasson, ahol ír festő barátjának, Elizabeth Riversnek az Inishmore szigeten álló hétvégi házában tartózkodott.¹⁵

1990-ben a párizsi *L'Atelier de la Danse* kiállította kosztümterveit és a *Galerie Arches e Toiles* bemutatta színpadi díszletterveit. 1991-ben a Dublin Gallery kiállította Rákóczi néhány festményét az *European Modern Art* kiállításon. 1996-ban a dublini Gorry Gallery Rákóczi ötvenöt művéből 16 rendezett szóló kiállítást. A katalógushoz a bevezetőt ismét Kennedy, Rákóczi legjobb ismerője írta. 2005-ben Irish Museum of Modern Art (Dublin) White Stag kiállítást rendezett, melyen Rákóczi több műve szerepelt. A kiállításról írt felmérő cikk „The White Stag Group” címmel az *Irish Arts Review* 2005 nyári számában található. A szerző Biran Fallon írja: „Az emigráns group a bohém szabadság érzését importálta Dublin és a modernisták legjobbjait vonzotta” (69. lap). 2007. május 10-én árverezték a londoni Christie árverési csarnokban Basil Rákóczi *A Family* című akvarelljét. A 62x47 cm kép 3000 fontért kelt el.

Cikkünk első részének konklúziójaként idézzük Kennedy összefoglalóját a *White Stag* csoportról: „Az 1940-es évek dublini festő világa, amikor Rákóczi és Hall megérkeznek, rendkívül konzervatív volt. A White

Stag Groupal és barátaikkal frissességet vittek be ebbe az áporodott atmoszférába, kísérletezéseikkel és pszichológiájukkal, továbbá függetlenségükkel példát mutatva a helybeli festőknek.”¹⁷

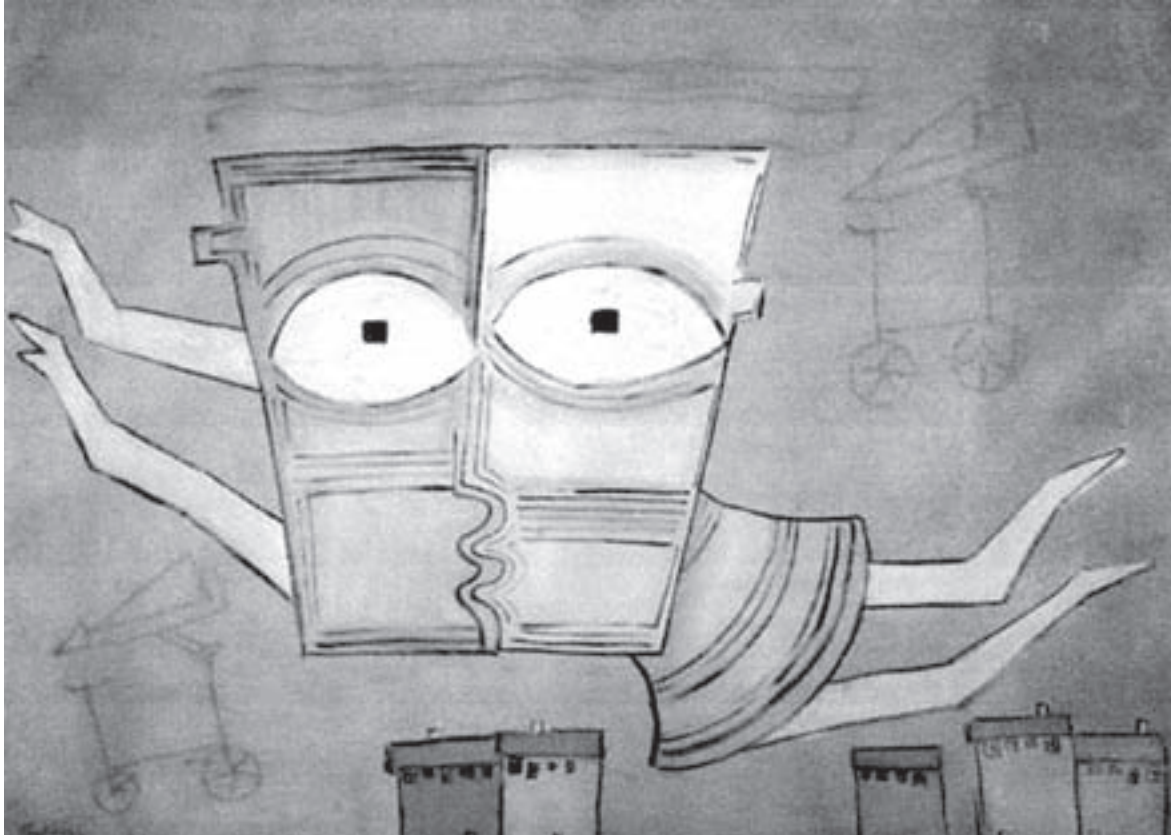
II.

Dr. S. B. Kennedy (Brian Kennedy) művészettörténész Rákóczi festészetének legjobb ismerője. 2008. május elsejét Dr. S. B. Kennedyvel töltöttem seafordi otthonában, Belfast közelében. Kennedy kora hetveneseit taposó úriember, a belfasti Ulster Museum (mely gazdag képgyűjteményt is tartalmaz) nyugalmazott igazgatója, egy képtárnak beillő, gazdagon berendezett otthon tulajdonosa.¹⁸ Beszélgetésünket felvettem magnószalagra, lényegét hol összegezem, hol alant, dőltbetűsen, szó szerint idézem (magyar fordításban).

Mikor a kölcsönös bemutatkozás után Rákócziira összepontosítottunk, és elmondtam egykori találkozásomat Brian Boydellel, a White Stag csoport egy tagjával, Kennedy fölkiáltott. „Hisz ő volt harminc évvel ezelőtt, aki a csoportra felhívta a figyelmemet. Ő maga úgymond vacillált egy darabig, hogy festő legyen vagy zeneszerző”. „Érdekes – jegyzetem meg – hisz

Basil Rákóczi:
Harbour
-1940

Basil Rákóczi:
Child-flying
-1943

nekem festészetéről nem mint mesterségéről, hanem vesszőparipájáról vagy passziójáról beszélt.”

Kennedy beledült az előadásba. Elmondta, hogy a „szarvasok” közül Rákóczi (és Kenneth hall) azért jöttek át Írországba, hogy a konzervatív festészeturalmát megdöntsék. Hozzátettem, hogy több mint járulékos ok volt a háború és az esetleges katonai behívó veszélye 1939-ben.

Kennedy szerint Rákóczi vezéralakja volt a White Stag csoportnak, hamarosan népszerű, bár Írthonban nemigen jól kereső festőként ismerték és még a konzervatívokkal is megkedveltette magát. Megkérdeztem, mit tud Rozsda Endréről. Csak a nevét ismerte és azt, hogy a csoport első dublini kiállításán egy képe szerepelt. De a festményt azóta sem látta senki és Rozsda, szerinte – sohasem járt Írországban.

Ismét Rákócziról szólva megjegyeztem, hogy képei szerintem részben expresszionista, részben impresszionista irányt mutatnak. Kennedy tagadta az expresszionista jelző helyességét. „Aki fest, az valahogyan mind expresszionista.” „Jó, de hát Rákóczi ugye – mondtam – modernista mindenképpen?!” „Igen, feltétlenül az, különösen a késő harmincas évek ír festészetével összehasonlítva. Rákóczi bebarangolta fél Nyugat-Európát, magába szívta a kubizmus, a

szimbolizmus, a szürrealizmus látásmódjainak lényegét és így alakította ki saját festészetét.”

Akárhogy is nézzük – gondoltam és mondtam – Rákóczi képei két kategóriába sorolhatók: a realista képekre és a szubjektív festészet képeire. „Mit értett ő szubjektív festményeken?” Kennedy: „Lényegében a szürrealista képeket.” ennek a legkifejezőbb képviselője a Repülő Gyerek (Child Flying), Ingouville williams könyvének első illusztrációja. Rákóczi szerint az ilyen típusú képeket az analízis sugallta. „Elsősorban az. Freudisták voltak mindannyian. Egy időben Rákóczi szeánszokat tartott, melyekre többen eljártak. Ezek a meditációszerű összejövetelek visszautatták a résztvevőket saját gyermekkoruk, részben eltemetett, de lényeges eseményeihez, onnan merítették témáikat.”

Mérsékeltem ódzkodásom. Engem erősen befolyásolt az az egykori beszélgetés 1963 tavaszán, a londoni University college folyosóján, melynek során Sir Peter Medawar (Nobel-díjas vegyész) kifejtette, hogy szerinte Freud sarlatán volt. „De talán az évszázad egyik nagy regényírója. Amit doktrínába leírt, az mind fikció.”¹⁹

Megkérdeztem Kennedytől, a két szemlélet- és eljárástípus közül melyiket tartja előbbre valónak.

Meglepetésemre sokáig habozott, majd úgy felelt, hogy Rákóczi kritikusaikat összegezve sem lehet kielégítően megfelelni a kérdést. Cyrill Connolly, korának egyik vezető irodalmi kritikus a mindkét típust értékelte, Herbert Reed, korának legbefolyásosabb angol művészeti mogulja, a szürrealizmus felértékelése felé hajtott, Ingouville Williams, Rákóczi pártfogója a szubjektív festészet mellett tört lándzsát, Bruce Arnold, a kilencvenes évek befolyásos író kritikus a realista képek festőjét kedvelte, míg A. J. Leventhal, Irish Painters and Exhibitions című cikkében (Irish Times, december 25., 2. o.) elítélte a Rákóczi (és Hall) féle „felismerhetetlen pacázást”.²⁰

Ezek után sort kerítettünk Williams könyvének, véleményeinek pozitív megvitatására; a könyvet kölcsönkértem és mondanivalóját itt igyekszem summázni: a Három Festő közül a legelső, Rákóczi, tizenegy fekete-fehér quarto nagyságú illusztrációval szerepel a könyvben. Ezek – mondhatni – variációk a Child Flying témára, mindegyiket a jobbról balra való mozgás (repülés, úszás) jellemzi, mindegyik ábrázolt figura túlméretezett szemmel rendelkezik; a vonalvezetés határozott, minden fesmtény bújtatott optimizmust sugall. Williams: „Ebben az ideges egyformaságban vergődő világban Írthon egyedisége az organikus fejlődésnek növekvő szimbóluma.” (8. o.) Rákóczi indítása szerinte a francia klasszikus építészeti tradíció alapult, ehhez járult a festő kettős újítása: új ideákat hozott és új

Basil Rákóczi:
"The Proud
Rooster"
-1970

módon festett. (11. o.) A művészet két iránya: a realista és a meditáció alapuló szubjektív művészet. Dalínál az oda nem tartozó tárgyak fantasztikus közelségbe kerülnek, Rákóczinál a meditáció eredményeit „megszervezi” az architektúrális kompozíció. Williams a faj memóriájának elraktározott elemeiről beszél és így határoz: „Nihil est in intellectu quod prius non fuerit in sensu”, illetve Picassot idézi. „Je ne cherche pas, je trouve.” (21-22. o.)

Kennedyvel, az elméleti beszélgetésünkön túl megtekintjük gazdag képgyűjteményének (9 szobás lakásában kb. 100 kép van kiállítva.) Rákóczi hányadát: 11 képet. Ezekből a legelső olajfestmény, dél-angliai tája ábrázol, leginkább posztimpresszionistának mondható és Beament aláírást visel (nevelőapja után). Aztán hét írországi tájkép következik, átlagban 40x20 cm méretűek, dél- és nyugat-írországi tájakat idéznek, beazonosíthatók, a zöld és a barna olajfesték dominál rajtuk, egyikén halászfalu, a másikon halászcsonak, egy harmadik ceruzarajz, vízfestékkel élenkítve, a következő guash, mely jól adja vissza az ír tajtékos eget. Egy festő felfedezi fogadott hazáját. Mintegy eldugva, hátul, egy kis szobában két nagy levelezőlap nagyságú kép: izmos halászember figurája hátulról, a festmény vertikális. A másik egy mohás talajon vízszintesen fekvő halott. (Mintha ez az előbbi élőnek a halott változata lenne.) Akvarell és olaj. Kennedy megjegyzi, hogy Rákóczi a vegyes technika írországi úttörője.

A legutolsó képet kézben hozza, a könyvszekrénynek támasztja. Elámulok. Ez a kép 90x80 cm és (mint rejtett kincs) semmilyen katalógusban sem szerepel. Olajkép, de olyan élénk, mintha akvarell lenne. Hármastagolódású. Balról, dominánsan egy fiatal pár áll, nagy fa tövében, átölelve egymást. Ábrázolásuk teljesen realista: a jó arcú, sűrű köntösű férfiember rózsaszín ruhás, nagyon finoman megrajzolt, lányos idomú fiatal hölgyet ölel. Tőlük jobbra rálátás egy tájképre – vista, zöld mezővel – a kép jobb szélén egy levont vitorlájú hajó árbocozata. A kép dátuma 1971.

Kennedy elmondja, hogy a festményt Jacqueline Robertson hagyatékából vásárolta, aki 1946-tól 1979-ig, Rákóczi haláláig a festő hű szeretője volt Párizsban. A kép a *Szeretők* címet viseli – magyar szemnek Rippl Rónait idézi.

Sort kerítünk a Rákóczi-könyvekre, helyesebben albumokra is. Az első 1970-es években színezett litográfia, Rákóczi gyöngybetűivel, reprodukcióival. Ez az album a *Bebörtönzött és a szabad* címet viseli. Tartalmában rajzos/írásos összefoglaló arról, hogy Rákóczi teljesen szabad akart volna lenni, de valamilyen előítélet, élethelyzet bárhol, így Írthonban is bebörtönözött. Kennedy szerint Rákóczi írországi utolsó két évében, 1943-1944-ben egyrészt, mint idegen, hatósági megfigyelés alatt állt, másrészt az ír pápábnál is pápább katolikus egyház attitűdjei nyomorították. Például Írthonban egyetlen aktot sem festhetett.

Bezzeg Franciaországban! Az *Utolsó ítélet* című albumban, mely a Jelenések Könyvének alapul, küszködő, agonizáló testek hol a maguk valójában, hol lemeztelenítve, hol hústól is megfosztva jelennek meg. A *Genesis* címűben Ádám és Éva a szépség pompájában meztelenül, erős nemi vonzással ragyog az élet fája alatt. Kennedy kedvenc album képerő lapoz: Lón világgóság. Isten hatalmas és félelmetes erejű markát látjuk, honnan mint lángra kapó szikra tör elő a tündöklő fény, Kennedy ellágyul. „Michelangelo után a legkifejezőbb.” (Az albumok 50-50 példányban készültek.)

Aztán előkerül az utolsó, a legnagyobb, a folio album is: Jacqueline versei. A fóliás kétnyelvű, a francia nyelvűt az angol változat követi. A versek frissek, nem igazán jelentékenyek. Ám a betűk sorát sátor vagy ernyő formán kerítik körbe, szelik át az erős vonalú tusrajzok. Mind a nőt, az ő világát ábrázolják, megemelik, sugárkévébe vonják.

1. Brian Boydell (1907-2000) zeneszerző és festő szóbeli közlése, 1994 novemberében.
2. Snoddy's irish dictionary of Modern Art. Dublin, 1996., 414. lap
3. National Irish Visual Arts Library, File 2041
4. Kenneth Hall (1913-1946) angol festő, 1946. július 26-án öngyilkos lett.
5. A katalógusok ma is egymás mellett közlik képeiket, lásd: de Veres, 1944. május, 443. Kenneth Hall, 444. Rákóczi. Városképekben a két festő egymásra is hatott, lásd: Rákóczi: Piazza San Marco és Hall The Val de Grace és a Pantheon című képét.
6. Kennedy and Bruce Arnold: The White Stag Group. Dublin, 2005., 91. lap
- 6b. S B. Kennedy állítása szerint a White Stag=Fehér szarvas magyar eredetű ikon volt (The White Stag Group. Belfast 1995. 44. lap, amely a termékenységet jelképezte).
7. Lucy Wertheim (1883-1971) angol születésű galéria tulajdonos volt Londonban, élete során következetesen anyagilag is pártolta a festőket.
8. Bár Rozsda Endre Franciaországban és Magyarországon ismert, elismert festő volt, lásd: André Breton. Surrédisme et la Peinture (Paris, 1965) idevágó fejezetét, valamint a Műcsarnok 1998-as retrospektív kiállítását festészetéről, Írországban csak a nevét ismerték. Kennedy állítása szerint op. cit. 156. lap Rozsda egyike volt az 1940-es White Stag kiállítás résztvevő festőinek. (S. B. Kennedy: Irish Art and Modernism, Belfast, 1998).

9. Ez a 36 Lower Baggot Streeten álló galéria nemcsak a White Stag otthona volt, de kölcsönképeket is kiállított, pl. Picassótól, Roaulttól, Sickertől és másoktól is. (Kennedy, White Stag Group, 23. lap)

10. Williams (1888-1945) nemcsak pszichiáter és a művészetek patrónusa volt, hanem angol dzsentri is, ki távoli rokonságban állt Churchilllel és a felesége révén az orosz cári családdal. Kennedy, op. cit. 14-15. lap.

11. Rákóczi Papers, Seaford. (Journals, S. B. Kennedy tulajdonában)

12. Rákóczi Papers, Journal a 40-es évekből. A kiállítás az Exhibition of Subjective Art nevet viselte és 1944 januárjában fogadta látogatóit.

13. S. B. Kennedy: Irish Art and Modernism, Dublin, 1998. 171. lap

13. E sorok írója 2500 eurónál veszítette el a licitet.

14. Dublin Painters Gallery: Az Exhibition of Paintings by Basil Rákóczi. 7, St. Stephen's Green Dublin, 1953. október 12-27-ig.

15. Kennedy, The White Stag Group, 26. lap.

16. Rákóczi legutolsó írországi gyűjteményes kiállítása a dublini Gorry Galériában volt 1996. május 30. – június 12. között. A kiállítás ötvenöt műve közül mindegyik Rákóczi szimbolista-expresszionista képeit mutatta, holott oeuvrejének körülbelül a fele realista művekkel szolgált. E sorok írója hálás Therese Gorrynek, akitől a kiállítás katalógusának egy példányát megkapta.

17. Kennedy, The White Stag Group, 42. lap.

18. A múzeum jelenleg felújítás alatt van, három Rákóczi képe nem látható.

19. Bár József Attila hét év analízise után romlott kölkökre lelt a pszichoanalízisben, nem tagadható, hogy e procedúra, mely a gyónás modern változata, hasznos is lehet. Az elszigeteltek így teremthetnek pozitív kapcsolatokat a beszélgető tárggyal, a többi analízistal. E sorok írójának szerény véleménye szerint az analízis sugallta képek három inspiráció kombinációjából születnek, melyek: az élmény, az emlék és a fantázia.

20. Kennedy Kenneth Hallt östehetségnek titulálta, aki csupán képeinek 10-15 százalékát hívhatta szubjektív festészetnek. Kennedy házának belső folyosóján látható egy döbbenetes Kenneth Hall olajkép, mely mintegy megelőzve koránt, Francis Bacon önarcképeinek stílusában készült (60x40 cm), a festő leküzdhetetlen depresszióját és szétदारolt tudatát tükrözi.

21. A szerző köszönetét fejezi ki Keserű Katalinnak, e tanulmány lektorának, kinek legtöbb javító javaslatát elfogadta